

Kauhajoki Podcast-sarjan "Kauhajoen raitilta kuultua" 2.jakso ""Katsaus Kauhajoen historiaan" 1.osan litterointi, jossa vieraana eläkkeellä olevat opettajat Liisa Ruismäki ja Jussi Kleemola."

Puhuja 1:

Tervetuloa kuuntelemaan podcast-sarjaa Kauhajoen raitilta. Sarjaa tuotetaan yhteistyössä Kauhajoen kaupungin ja Kauhajoen opiston kanssa. Tänäpä meillä on aiheena katsaus Kauhajoen historiaan, ja vieraanamme ovat eläkkeellä olevat opettajat Liisa Ruismäki ja Jussi Kleemola. Tervetuloa.

Puhuja 2:

Kiitos, kiitos.

Puhuja 1:

Keskitymme tässä jaksossa Kauhajoen historiaan, sen suurempiin muutoskohtiin ja tunnettuihin kauhajokilaisiin. Miltä ajoilta ovat ensimmäiset merkinnät asukkaista Kauhajoen alueella?

Puhuja 3:

Jos Liisa keskittyy tuohon nykyisen kiinteän asutuksen syntymiseen, niin lyhyt katsaus menneisyyteen kertoo kiehtovasta ajasta, jolloin täällä oli ensimmäisiä asukkaita. Heistä ei ole jäljellä muuta kuin maanpuoleiset kiviesineet ja hiiltyneet kodan jäänteet. Tämä tapahtui aikaan, jolloin seutumme vapautui merestä. Lauhanvuori oli noin 9300 vuotta sitten ainoa saari rannattomalla merellä, ja sitten meri alkoi väistyä, kun maa kohosi nopeasti. 1000 vuoden kuluttua 8500 vuotta sitten tämä oli ollut rannikkoa, jonne pitkät lahdet työntivät sisämaahan. Kivikautiset asukkaat eivät tunteneet saviastioita, vaan he kypsensivät ruokansa kuumennetuilla kivillä. Tämän jälkeen alueella oli suhteellisen tiheä asutus metsästäjien ja keräilijöiden parissa, mutta on epäselvää, olivatko he meidän esi-isiamme. He vetäytyivät pois rannoilta, kun merenranta siirtyi kauemmas, ja alue kävi asumattomaksi erämaaksi seuraavien 6000 vuoden ajaksi.

Puhuja 1:

Se oli todella mielenkiintoista. Näkyykö Kauhajoen alueella esimerkiksi siirtolohkareita?

Puhuja 3:

Niitä ei ole, mutta Liisa tuntee myöhemmän kivikauden hautaröykkiöt paremmin. Onko sinulla niistä jotain kerrottavaa?

Puhuja 2:

Tällaisia vakituisia asuinpaikkoja ei oikeastaan tunneta muuta kuin Suomensjärven kulttuurin ajalta. Sen aikaisia löydöksiä ovat Hypyssä, Korven, Rintakourun, Pentinmäen, Kainaston, Peuran ja Koivumäen alueet, ja Luoman kylässä on Korkeamäki.

Puhuja 1:

Oikein hyvä nimi.

Puhuja 3:

Nämä nimet tulivat käyttöön, kun alueelle alkoi muodostua pysyvää asutusta. Kivikautisen asutuksen jälkeen, noin 6000 vuotta sitten, alue oli pääasiassa asumattomana. Sitten alkoi tulla kiinteää asutusta sekä pohjoisesta että etelästä, ja myös savolaisia siirtyi tänne idästä päin.

Puhuja 1:

No niin, ole hyvä, Liisa.

Puhuja 2:

Oikeastaan tämä asutuksen tarina on monitahoinen. Täällä oli vanhaa asutusta, kun eränkävijät saapuivat alueelle. Heitä olivat myös lappilaiset, joiden yhteyttä saamelaisuuteen ei tiedetä, mutta heitä pidetään paimentolaisina ja metsästäjäkansana. Alueella on monia paikannimiä, kuten Lapinkorpea ja Lapinniemeä, jotka liittyvät tähän lappalaiseen vaikutukseen. Lisäksi alueelle saapui eränkävijöitä Hauhon, Lempäälän, Karkun, Ilmajoen ja Savon suunnista.

Puhuja 1:

Onko olemassa muita lähteitä kuin kirkonkirjat ja perimätieto, joista tietoa olisi saatavilla?

Puhuja 2:

Kyllä, vanhat veroluettelot ovat vanhempia lähteitä.

Puhuja 1:

Aivan, juuri niin.

Puhuja 2:

Kauhajoella asiat ovat olleet toisin kuin Etelä-Suomessa.

Puhuja 3:

Tämä kertomus kiinteän asutuksen syntymisestä osoittaa, että se tapahtui monesta suunnasta sekä pohjoisesta että etelästä ja idästä. Kauhajoki on vesistöalueiden latvoilla, mikä on vaikuttanut sen asutushistoriaan ja luonnon monipuolisuuteen.

Puhuja 1:

Näyttää siltä, että asutus levittäytyi alueelle myöhään.

Puhuja 3:

Kyllä, tämä on nimittäin varsin mielenkiintoinen yksityiskohta eränkävinnin ajoilta. Kun pohjalaiset eränkävijät tulivat joen vartta pitkin tänne etelään päin ja sitten satakuntalaiset tulivat etelästä tänne metsästysmaille, heidän välilleen syntyi kiistaa siitä, kuinka jaettiin samaa metsästysaluetta. Eli he osuivat samoille poluille, ja siitä seurasi nokkapokkaa. Jotta vältyttäisiin metsästäjien välisiltä tappeluilta, sovittiin, että kukin ryhmä käyttäisi omia metsästysalueitaan. Tälle alueelle annettiin nimi "Rauhaluoma", ja se on edelleen nähtävissä kartassa ja seuraa Kyrönjoen linjaa.

Puhuja 3:

Täältä idästä, aivan keskellä metsämaisemia, löytyy keskiaikainen eränkävinninraja.

Puhuja 1:

Aivan, juuri näin. Näistä seuduista lähti siis metsästysseurojen rajat. Onko teillä vielä jotain lisättävää, vai siirrymmekö seuraavaan kysymykseen?

Puhuja 3:

Kyllä, siirrytään vaan.

Puhuja 1:

Selvä. 1600-luvulla tervanpoltto oli laajamittaista toimintaa ja nosti elintasoja. Miksi se oli kannattavaa ja millainen merkitys sillä oli Kauhajoelle?

Puhuja 2:

Rahan takia, yksinkertaisesti. Tervan tuotantokustannukset olivat pitkään korkeammat kuin tuotto, mutta se oli lähes ainoa tapa saada edes vähän rahaa. Vasta 1700-luvulla siitä tuli todella kannattavaa elinkeinoa. Ilmajoen kirkkoherran sanoin, terva oli tärkein vientituote. Verovelvolliset saivat rahalliset suorituksensa kruunulle selvitettyä ja muut rahan tarpeet tyydytettyä. Terva tuli erityisen kannattavaksi 1700-luvun puolivälissä, kun laivaliikenne ja siirtomaasodat lisäsivät sen hintaa.

Puhuja 1:

Juuri niin.

Puhuja 2:

Tervan polttaminen oli monivaiheinen prosessi, joka työllisti talonväen talviaikaan, jolloin muita töitä ei ollut. Puut kerättiin ja pilkottiin ennen kuin ne voitiin muuttaa tervaksi.

Puhuja 3:

Voitko kertoa tästä lisää?

Puhuja 2:

Tietysti. Tervaspuut kuoritaan ja jätetään kuorestaan alempi osa, jotta se ei kuivu. Seuraavina vuosina puuta kerätään ylemmältä ja vielä ylemmältä, kunnes kaikki puu on käytetty. Tämä prosessi voi kestää useita vuosia ennen kuin puut kaadetaan ja muutetaan tervaksi.

Puhuja 1:

Juuri niin.

Puhuja 2:

Tervanpolton kulta-aika kesti 1600-luvun lopulta noin 200 vuotta, kunnes se saavutti huippunsa 1700-luvulla.

Puhuja 1:

Melkein niin.

Puhuja 2:

Niin, kuten Liisa mainitsi, terva oli valtava kysyntä maailmanlaajuisesti, mikä johti metsien laajaan hakkuuseen. Vaikka metsiä hakattiin runsaasti, Kauhajoella oli silti paljon metsää jäljellä.

Puhuja 3:

Aivan.

Puhuja 2:

Tervaspuut kerättiin parhailta metsäalueilta, mikä aiheutti ympäristöön vaikuttavia haittoja. Kun puut kaadettiin tervaksi, metsiä ei uudistettu, mutta luonto korjasi tilanteen kasvattamalla uusia puita. Tämä kuitenkin johti monissa tapauksissa metsien

sekamuotoiseen kasvuun, mikä vaikutti metsänhoidon tarpeeseen vuosikymmeniksi eteenpäin.

Puhuja 3:

Aivan, juuri näin.

Puhuja 1:

Pidättekö itse tervan tuoksusta?

Puhuja 2:

Kyllä, pidän siitä. Tervassa on jotain viehättävää.

Puhuja 3:

Myös minä pidän siitä. Muistan sen hajun vanhalta kirkolta, jonka katto tervattiin säännöllisesti.

Puhuja 2:

Minulla onkin yksi tervattu kattopaanu tuosta vanhasta kirkosta.

Puhuja 3:

Vai niin, pieni maailma.

Puhuja 2: "Niin se on. Olin saanut sen opiskelutoveriltani, joka työskenteli kirkossa.

Puhuja 1:

Minulla onkin Kuortaneelta peräisin olevaa tervaa.

Puhuja 3:

Onko niin? Sehän on vieläkin kovempi juttu. Voisin esittää seuraavan kysymyksen. Mitä tapahtui Kauhajoelle 1800-luvun alussa, kun sen nousujohteinen kehitys katkaistiin Suomen sodassa vuosina 1808-1809, aiheuttaen merkittäviä menetyksiä? Voisitko kertoa siitä tarkemmin?

Puhuja 1:

No, Kauhajoki oli venäläisten ja osin suomalaistenkin joukkojen läpikulkupaikka ja miehitysalue kesäkuusta 1808 syyskuun alkuun samana vuonna, eli noin kolme kuukautta. Kauhajoki tuli tärkeäksi paikaksi, lähinnä sen takia, että kirkonkylästä menee tie Hämeeseen ja toinen tie rannikon suuntaan, niin että siinä oli tällainen liikenteen risteys. Ja täällä käytiin viittä sellaista merkittävää taistelua, jotka eivät miehistön määrältään olleet kauhean suuria, mutta kuitenkin kovia otteluita. Ensimmäinen pieni, mutta ei täällä tavallaan niin

poikkeuksellinen Suomen sodan taistelu oli tuossa aronkylässä, jossa käytiin sodan ainoa merkittävä ratsuväkitaistelu, että siellä ei ollut kovin paljon väkeä, mutta kuitenkin se oli ratsuväkitaistelu. Sen jälkeen sitten taisteltiin kahteenkin kertaan, ensin menomatalla ja sitten palumatalla myöhemmin Nurmijärvellä. Harjankylässä ryösteltiin heinäkuun kuudentena ja seitsemäntenä päivänä, kun näitä venäläisiä joukkoja taikka heidän kuormastojaan siirrettiin tuolta pohjoisesta etenevien suomalaisten tieltä Kauhajoen läpi etelään päin, niin talonpojat hyökkäsivät niiden kimppuun pääsääntöisesti Kauhajoen jälkeen. Ja tämä ryöstö aiheutti sitten ankarat kostotoimet. Kauhajoella poltettiin sodan aikana kaksikymmentäkuusi tällaista tavallista talonpoikaistaloa mukaan luettuna nämä Yliknuutila ja Alaknuutila, kahdeksan torppaa ja muutama sotilastorppa vielä, kirkko, pappila ja lukkarin puustelli hävitettiin, siltoja tuhottiin. Sotilaat ottivat sen mitä tarvitsivat. Venäjän armeijassa oli sellainen systeemi, että siellä oli yksiköt, jotka huolehtivat itse siitä, mistä ne saavat ruokansa. Niillä oli tietty määräraha siihen ja sillä ne saivat ostaa. Mutta jos rahat loppuivat, niin sitten otettiin, ja jos ei myyty, niin sitten otettiin, ja näistä on sitten hyvin tarkat tilastot käräjillä, että kuinka paljon ihmisiltä oli viety lehmä, lampaita, kanojakin, kuinka paljon oli kyyditetty sotilaita sinne ja tänne ja jätetty maksamatta ja hevoset palauttamatta, ja kuinka paljon oli viljaa hävinnyt, ja sitten jos pantiin vastaan, niin 14 ihmistä pääsi hengestään, että... kova kohtalo, pappi otettiin vangiksi ja kuskattiin Turkuun ja pidettiin siellä 2 kuukautta, ennen kuin päästettiin takaisin. Kova kohtalo, kaikkein kovimmat ihmiset pakenivat metsiin. Väkiluku putosi kahdellasadalla hengellä semmoisista parista tuhannesta väestöstä, että... se on näitä ehkä Kauhajoen siviiliväestölle ja paikalliselle asujaimistolle varmaan kaikkein rankin kohtalo, mitä on ollut.

Puhuja 2:

Minua on aina jotenkin koskettanut se, että Suomen sota tuntuu olevan historiassa jo vähän kaukainen nimi eikä enää vaikuta siten meidän elämäämme. Tiedämme, että sitten venäläiset valloittivat silloin Suomen Ruotsilta, ja olimme osa Venäjää satakunta vuotta... niin, olihan sillä Suomelle valtava merkitys, mutta se, että minkälaisia tuhoja se sotiminen sitten aiheutti, niin... se on ollut sellaista sattumankauppaa, että Kauhajoki onnettomuudekseen joutui juuri semmoisen kohtalon alle, että täällä tapahtui suurimmat tuhot, mitä pitäjälle on koskaan tullut. Valtava hävitys. Nuo suurimmat talot poltettiin, ja se näkyy edelleen Kauhajoen maisemassa.